

Olen olemassa
www.ihmiskauppa.fi

**Ihmiskauppa ja sen vastainen
toiminta Suomessa:**

**Tunnistamisesta oikeuksien
toteutumiseen**

Kansallinen ihmiskaupparaportoiija

- Vähemmistövaltuutettu on toiminut kansallisena ihmiskaupparaportoiijana vuoden 2009 alusta.
- Raportoiija on itsenäinen ja riippumaton viranomainen.
- Raportoiijalla on laajat tietojensaantioikeudet.
- Kansallisen ihmiskaupparaportoiijan tehtävät:
 - seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä, kansainvälisten velvoitteiden toteutumista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta.
 - antaa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan ja uhrien oikeuksien toteutumiseen liittyviä ehdotuksia, suosituksia, lausuntoja ja neuvoja.
 - pitää yhteyttä kv. järjestöihin.
 - antaa oikeudellista neuvontaa ja avustaa uhreja tarvittaessa.
 - raportoi säännöllisesti valtioneuvostolle ja eduskunnalle.

Ihmiskaupparaportoijan toiminta

- Ensimmäisen toimintavuoden aikana tavoitteena ollut rakentaa edellytykset kauaskantoiselle, kestäväälle ja ihmisoikeuslähtöiselle työskentelytavalle.
- Ensimmäisenä toimintavuotena raportoija on pyrkinyt:
 - Keräämään tietoa ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä.
 - Kuulemaan näkemyksiä ja kokemuksia ihmiskaupan vastaisen toiminnan tilasta.
 - Keräämään parhaita käytänteitä ulkomailta.
 - Valvomaan ihmiskaupan vastaista toimintaa.
 - Rakentamaan yhteistyöverkostoja kotimaassa ja ulkomailla.
 - Turvaamaan riittävän tiedonsaannin.
 - Kouluttamaan ja tiedottamaan ihmiskaupasta.
 - Antamaan lausuntoja, suosituksia ja neuvontaa.
 - Toimimaan asiantuntijana eri yhteyksissä.
 - Avustamaan uhreja.
 - Valmistelemaan ensimmäistä eduskunnalle luovutettavaa raporttia.

Ihmiskauppa meillä ja muualla

- Ihmiskauppa on vakava rikos ja ihmisoikeusloukkaus.
- Ihmiskaupassa on kysymys hyväksikäytöstä ja kontrolloinnista.
- Arviot uhrien määrästä vaihtelevat. Suomessa arviot vaihtelevat kymmenistä satoihin uhreihin vuosittain.
- Tunnistettujen uhrien määrä arvioihin verrattuna pieni:
 - Ihmiskauppa piiloinen ilmiö.
 - Harhaanjohtavat ja virheelliset käsitykset vaikeuttavat tunnistamista.
 - Määritelmä / tunnusmerkistö koetaan vaikeaksi.
 - Tunnusmerkistöjen soveltaminen ja tulkinta kapeaa.

Ihmiskauppa meillä ja muualla

- Ihmiskauppa voi olla rajat ylittävää tai maan sisäistä.
- Uhrit ovat naisia, miehiä ja lapsia.
- Haavoittuvat ryhmät.
- Hyväksikäyttö voi olla:
 - Seksuaalista
 - Työperäistä
 - Elinten tai kudosten poistamisesta hyötymistä
 - Pakkoavioliittoja
 - Adoptiokauppaa jne.

Kansainvälisoikeudellinen sääntely

- Kansainväliset ja eurooppalaiset velvoitteet:
 - Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan, ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (Doc. A/55/383, A/RES/55/25).
 - EU:n neuvoston puitepäättös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS).
 - EU:n neuvoston direktiivi sellaisille kolmannen valtion kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai laittomassa maahantulossa avustamisen kohteita ja jotka tekevät yhteistyötä viranomaisten kanssa, myönnettävästä oleskeluluvasta (2003/81/EY).
- EN:n ihmiskauppaa koskeva yleissopimus (CETS No. 197).
- Muut keskeiset sopimukset ja suositukset.

Ihmiskaupan vastainen toiminta Suomessa

- Toiminta rakentuu pääosin kolmen lain varaan:
 - Rikoslaki: ihmiskaupakriminalisoinnit, RL 25:3 ja 3a (OM, HE 34/2004, L 650/2004).
 - Kotouttamislaki: auttamisjärjestelmän perustaminen (Migri, VOK, HE 183/2006, L 1269/2006).
 - Ulkomaalaislaki: harkinta-aika ja oleskelulupa (SM, HE 32/2006, L 619/2006).
- Ihmiskaupan vastaiset toimintasuunnitelmat (UM 2005, SM 2008).
- Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisointi, RL 20:8 (OM, HE 221/2005, L 743/2006).
- Kansallisen ihmiskaupparaportoijan nimeäminen (VV, 2009).

Ihmiskaupan määritelmä

- YK:n ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa (art. 3), joka myös Suomen toiminnan pohjalla.
- Ihmiskaupan määritelmä muodostuu kolmesta kriteeristä, joiden kaikkien tulee täytyä: toiminta, keino ja tarkoitus:

"Ihmiskauppa" tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista (toiminta) voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla (keinot). Hyväksikäyttöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö tai orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen (tarkoitus)."

- Suostumuksella ei merkitystä, jos jotakin keinoa käytetty sen saamiseen.
- Lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan "ihmiskaupaksi" myös silloin, kun siihen ei liity mitään mainittua keinoa. "Lapsi" tarkoittaa alle 18-vuotiasta henkilöä.

Olen olemassa

www.ihmiskauppa.fi

”Löydämme, jos etsimme.”

”Löydämme sitä, mitä etsimme.”

Uhrin haavoittuvainen asema

Mikä estää avun hakemisen?

- Ei identifioi itseään rikoksen uhriksi (syyllistynyt itse rikokseen).
- Tietojen ja taitojen puute.
- Ei tietoa oikeuksista, lainsäädännöstä, yhteiskunnasta, palveluista.
- Kontaktien puute, kieli- ja kulttuurierot.
- Velka: matka, dokumentit, majoitus.
- Varattomuus.
- Epäusko ja epäluottamus.
- Kiitollisuus ihmiskaupan järjestäjälle.
- Pelko, huoli omaisista.
- Häpeä, itsesyytökset.
- Henkilökohtainen suhde tekijään.
- Epäluottamus viranomaisia kohtaan.
- Aikaisempi prostituutio.
- Käännytyksen pelko.

Ihmiskaupparaportoin havainnot: uhrien tunnistaminen suurin haaste

- Ensimmäisessä raportissa raportoi tarkastelee kaikkia ihmiskaupan vastaisen toiminnan keskeisimpiä osa-alueita:
 1. Auttamisjärjestelmään ohjautuminen ja järjestelmän toiminta
 2. Ulkomaalaislain soveltaminen ja käännetyt menettelyt
 3. Rikosprosessi sekä tunnusmerkistöjen soveltaminen ja tulkinta
- Uhrien tunnistaminen keskeisin haaste: muu ihmiskaupan vastainen toiminta ja uhrien oikeuksien toteutuminen riippuvaista tunnistamisesta.
- Tietoa kerätty asiakasyhteydenottojen kautta sekä viranomaisilta ja kolmannen sektorin toimijoilta, ml. kansalaisjärjestöiltä ja työmarkkinajärjestöiltä, sekä uhreilta itseltään.
- Raportissa suosituksia ihmiskaupan vastaisen toiminnan edistämiseksi ja uhrien aseman parantamiseksi.
- Seuraavissa raporteissa tarkastellaan mm. työperäistä ihmiskauppaa ja siihen liittyviä hyväksikäyttöilmiöitä suomalaisessa työelämässä.

Kansallisen ihmiskaupparaportoin selvitys: työperäinen ihmiskauppa ja siihen liittyvä hyväksikäyttö

- Uhrit yleensä ulkomaalaisia. Tekijät yleensä tavallisia työnantajia, ei järjestäytyneitä rikollisuutta.
- Hyväksikäyttö voidaan karkeasti jaotella kolmeen osaan seuraavasti:
 1. Suomalainen työnantaja - ulkomaalainen työntekijä
 2. Sekä työnantaja että työntekijä samaa etnistä taustaa
 3. Maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä yhteinen yritys, jossa osa työnantaja-asemassa ja osa työntekijäasemassa (sama etninen tausta)
- Riskialoina mm. ravintolat, kotitaloudet, siivous-, rakennus-, maatalous- ja puutarha-ala sekä marjanpoiminta.

Kansallisen ihmiskaupparaportoin selvitys: työperäinen ihmiskauppa ja siihen liittyvä hyväksikäyttö

- Ihmiskauppaan viittaavia piirteitä:
 - Alipalkan maksamista, pitkien työpäivien teettämistä, lomaoikeuksien laiminlyömistä, ala-arvoisissa olosuhteissa asuttamista. Työterveyshuolto puutteellista tai sitä ei ole.
 - Peritään kohtuuttomia korvauksia asumisesta, ruuasta tai muista ”palveluista”.
 - Taustalla usein erehdyttämistä ja / tai riippuvaisen aseman sekä turvattoman tilan hyödyntämistä (velkaantuminen tyypillistä).
 - Rajoitetaan kontakteja työpaikan ulkopuolelle, eikä suomenkielen oppimista pidetä suotavana.
 - Yhteydenottamista ammattiliittoihin rajoitetaan. Työsuhteen välittömällä päättämisellä uhkaillaan.

Kansallisen ihmiskaupparaportoin selvitys: työperäinen ihmiskauppa ja siihen liittyvä hyväksikäyttö

- Ei kirjallisia työsopimuksia tai sopimukset kielellä, jota uhri ei ymmärrä.
- Matkustusasiakirjat ja muu henkilökohtainen omaisuus (esim. pankkikortti) saatetaan ottaa haltuun.
- Työntekijöille saatetaan uskotella, ettei hänen ole mahdollista vaihtaa työpaikkaa.
- Toisinaan jopa uhkauksia, palkkojen takaisinperintää ja suoranaista väkivaltaa.
- Työntekijät saattavat työskentelyn jälkeen jäädä tappiolle.

Kansallisen ihmiskaupparaportoin selvitys: Seksuaalinen hyväksikäyttö

- Tapauksista ilmenee:
 - Väkivaltaa, työn luonteen suhteen erehdyttämistä, puolustuskyvyttömyyden hyödyntämistä.
 - Korkeiden, kiinteiden ”päivä- ja viikkomaksujen”, ilmoittelukulujen ja vuokrien perimistä,
 - Velkaantumista,
 - Kontrollointia ja ”vahtimista” (mm. puhelinoperaattoritoiminta),
 - Seksuaalisella ja fyysisellä väkivallalla uhkailemista,
 - Liikkumisvapauden rajoittamista (mm. passien polttaminen ja elämänpiirin rajoittaminen),
 - Viranomaisille paljastamisella uhkailemista, sekä
 - Kohtuuttoman suurien osuuksien vaatimista asiakkaiden maksamista korvauksista (30 - 75 %).

Suosituksia

- **Tavoitteena:**
 - tunnistamisedellytysten parantaminen,
 - uhrien oikeuksien turvaaminen ja
 - rikosvastuun toteuttamisen edistäminen.
- **Auttamisjärjestelmä ja maassa oleskelu:**
 1. Erillisen auttamisjärjestelmää koskevan lain säätäminen.
 2. Kynnyksen madaltaminen.
 3. Järjestelmän tavoitteiden tarkentaminen ja sen suhteen selventäminen esitutkintaan ja rikosprosessiin.
 4. Uhrien oikeusturvan ja asianmukaisen hallintomenettelyn takeiden vahvistaminen.
 5. Arviointiryhmien tehtävien ja kokoonpanon uudelleen pohtiminen.
 6. Harkinta-ajan vahvempi sitominen auttamisjärjestelmään.
 7. Uhrilähtöisen lähestymistavan vahvistaminen myös oleskeluluvissa.

Suosituksia

- **Käännetyksenmenettelyt:**
 1. Uhritumisen yksilöllinen selvittäminen ennen maasta poistamista.
 2. Dublin-tapausten ottaminen tp-tutkintaan ihmiskauppaviitteiden tullessa ilmi.
 3. Auttamisjärjestelmään ohjaaminen.
 4. Toimijoiden kouluttaminen.

Suosituksia

- Rikosprosessi ja tunnusmerkit:
1. Lainsäädäntömuutostarpeiden arvioiminen.
 2. Rangaistussäännösten muokkaaminen.
 3. Asianomistaja-aseman vahvistaminen rikosprosessissa.
 4. Toimijoiden kouluttaminen ja yhteistyön tiivistäminen.
 5. Avainsyyttäjien nimeäminen ja johdonmukainen käyttäminen ao. tapauksissa.
 6. Uhrien oikeuksista tiedottaminen.
 7. Ihmiskauppayksikön perustaminen.

KANSALLISEN IHMISKAUPPARAPORTOIJAN TOIMISTO

Käyntiosoite Mikonkatu 25 - Helsinki

Postiosoite PL 26
00023 Valtioneuvosto

Puhelin 071 878 8667

Faksi 071 878 8672

Vaihde 071 878 0171

Kotisivut www.ofm.fi

Sähköpostiosoite venla.roth@ofm.fi

6.5.2010

Ylitark. OTT Roth

Olen olemassa
www.ihmiskauppa.fi